

Universitätsbibliothek Wuppertal

Annæi Senecæ Tvm Rhetoris Tvm Philosophi Opera Omnia

Quid in eo contineatur sequens pagina indicabit

Seneca, Lucius Annaeus <Rhetor>

M.DC.XLVI., 1646

Liber septimus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1509](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1509)

LIBER SEPTIMVS ET VLTIMVS.

In quo agitur de Cometis.

CAPVT I.

NEMO vsque eo tardus & hebes & demissus in terrā est, vt ad diuina nō erigatur, ac tota mente consurgat: vtique vbi nouum ali- quod è cælo miraculum fulsit. Na quādiu solira decurrunt, magnitudinem rerū consuetudo subducit. Ita enim conpositi sumus vt nos quotidiana, etiā si admiratione digna sunt, transeant: contra minimarum quoque rerum, si insolitæ prodierunt, spectaculum dulce fiat. Hic itaque cœtus astrorum, quibus immensi corporis pulchritudo distinguitur, populum non conuocat. At cum aliquid ex more muratum est, omnium vultus in cælo est. Sol spectatorem, nisi cum deficit non habet. Nemo obseruat lunam, nisi laborantem. Tunc vrbes conclamant, tunc pro se quisque superstitione vana trepidat. Quando illa maiora sunt, quod sol totidem (vt ita dicam) gradus quot dies habet, & annum circuitu suo claudit: quod à solstitio statim inclinatur, & dat spatium noctibus: quod sidera abscondit: quod terras, cum tanto maior sit illis, non vrit, sed calorem suum intensionibus ac remissionibus temperando fouet: quod lunam nunquam implet, nisi aduersam sibi, nec obscurat. Hæc tamen non annotamus, quam diu ordo seruatur. Si quid turbatum est, aut præter consuetudinem emicuit, spectamus, interrogamus, ostendimus. A deo naturale est, magis noua quàm magna mirari. Idem in Cometis fit. Si rarus & insolitæ figuræ ignis apparuit, nemo nō scire quid sit, cupit: & obliuis aliorum,

de aduentio quærit : ignarus vtrum debeat mirari , an timere . Non enim defunt qui terreant , qui significationes eius graues prædicent . Sæcitantur itaque , & cognoscere volunt prodigium sit , an fidus . At mehercules non aliud quis aut magnificentius quæsierit , aut didicerit vtilius , quàm de stellarum siderumque natura : vtrum flamma contracta , quod & visus noster affirmat , & ipsum ab illis fluens lumen , & calor inde descendens : an non sint flammei orbis . sed solida quædam terrenaque corpora , quæ per igneos tractus labentia inde splendorem trahant , coloremque , non de suo clara . In qua opinione magni fuere viri , qui sidera crediderunt ex duro concreta , & ignem alienum pascentia . Nam per se , inquit , flamma diffugeret , nisi aliquid haberet quod teneret , & à quo teneretur , conglobatamque nec stabili inditam corpori , profecto iam mundus turbine suo dissipasset .

CAP. XII. Ad hæc inuestiganda proderit quærere , num Cometæ eius conditionis sint , cuius superiora . Videntur enim cum illis quædam habere communia , ortus & occasus , ipsam quoque , quæmuis spargantur & longius exeant , faciem æquè enim ignei splendidi que sunt . Itaque si omnia terrena sidera sunt , his quoque eadem fors erit . Si verò nihil aliud sunt quàm purus ignis , manentque mensibus senis , nec illos conuersio mundi soluit , & velocitas : illa quoque possunt & tenui constare materia , nec ob hoc discuti a siduo cœli circumactu . Illo quoque pertinebit hoc excussisse , vt sciamus , vtrum mundus terra stante circumear , an mundo stante terra vertatur . Fuerunt enim qui dicerent , nos esse , quos rerum natura nescientes ferat , nec cœli motu fieri ortus & occasus , sed ipsos oriri & occidere . Dignares est contemplatione , vt sciamus in quo rerum statu simus : pigerrimam sortiti , an velocissimam sedem : circa nos Deus omnia , an nos agat . Necessarium est autem , veteres ortus Cometarum habere collectos . Deprehendi enim propter raritatem eorum cursus adhuc non potest , nec explorari , an vices seruent , & illos ad suum diem certus ordo producat . Noua hæc cœlestium obseruatio est , & nuper in Græciam nucta .

CAP. XIII. DEMOCRITVS quoque , subtilissimus antiquorum omnium . suspicari ait se , plures stellas esse quæ
eius

currant: sed nec numerum illarum posuit, nec nomina, nondum comprehensis quinque siderum cursibus. Eudoxus primus ab Ægypto hos motus in Græciam transtulit. Hic tamen de Cometis nihil dicit. Ex quo apparet, ne apud Ægyptios quidem, quibus maior cœli cura fuit, hanc partem elaboratam. Conon postea, diligens & ipse inquisitor, defectiones quidem solis servatas ab Ægyptiis collector: nullam autem mentionem fecit Cometarum: non prætermisurus, si quid explorati apud illos comperisset. Duo certè, qui apud Chaldæos studuisse se dicunt, Epigenes & Apollonius Myndius, peritissimus inspiciendorum naturalium, inter se dissident. Hic enim ait, Cometas numero stellarum errantium poni à Chaldæis, tenerique curius eorum. Epigenes contra ait, Chaldæos nihil de cometis habere comprehensi, sed videri illos accendi turbine quodam aëris concitati & intorti.

CAP. IV. PRIMVM ergo, si tibi videtur, opiniones huius ponamus, ac refellamus. Huic videtur plurimum virium habere, ad omnes sublimium motus, stella Saturni. Hæc cum proxima signa Marti premit, aut in Lunæ viciniam transit, aut in solis incidit radios, natura ventosa & frigida, contrahit pluribus locis aëra, conglobatque. Deinde si radios solis assumpsit, tonat, fulguratque. Si Martem quoque consentientem habet, fulminat. Præterea, inquit, aliam materiam habent fulmina, aliam fulgurationes. Aquarum enim, & omnis humidi evaporatio, splendores tantum cœli citra ictum minaces mouet. Illa autem calidior sicciorque terrarum exhalatio, fulmina extundit. Trabes verò & faces, quæ nullo alio inter se quam magnitudine distant, hoc modo fiunt. Cum humida terrenaque in se globus aliquis aëris claudit, quem turbinem dicimus, quacunque fertur, præbet speciem ignis extenti. Quæ tam diu durat quam diu mansit aëris illa complexio, humidi intra se terrenique multum vehens.

CAP. V. VT à proximis mendaciis incipiam, falsum est, faces & trabes exprimi turbidine. Turbo enim circa terras concipitur ac fertur: ideoque arbuta radicitus vellit, & quocunque incubuit, solam nudat: silvas interim & cæta corripens, inferior ferè nubibus, vtrique nunquam altior. At contra trabes editior cœli pars offentat. Ita nunquam

nubibus obstitērunt. Præterea turbo omni nube velocior rapitur, & in orbem vertitur. Super ista velociter definit, & ipse se sua vi rumpit. Trabes autem non transcurrunt, nec præternolant ut faces, sed commorantur, & in eadem parte cœli collucēt. Chatimander quoque in eo libro quem de Cometis composuit, ait Anaxagoræ visum, grande insolitumque cœlo lumen magnitudine amplæ trabis, & id per multos dies fulsisse. Talem effigiem ignis longi fuisse, Callisthenes tradit, antequam Burin & Helicen mare absconderet. Aristoteles ait, non trabem illam, sed Cometem fuisse: ceterum ob nimium ardorem non apparuisse sparsum ignem: sed procedente tempore cum iam minus flagraret, reddidit suam Cometæ faciem. In quo igne multa quidem fuerunt digna, quæ notarentur: nihil tamen magis quam quod ut ille fulsit in cœlo, statim supra Burin & Helicen mare fuit. Numquid ergo Aristoteles non illam tantum, sed omnes trabes Cometæ esse crederet? Hanc habetis differentiam, quod iis continuus ignis est, ceteris sparsus. Trabes enim flammam æqualem habent, nec villo loco intermissam, aut languidam, in ultimo vero partibus coactam: qualem fuisse illam, quam modo retuli, Callisthenes tradit.

CAP. VI. Dvo, inquit Epigenes, Cometarum genera sunt. Alij ardorem vndique effundunt, nec locum mutant: alij in vnam partem ignem vagum in modum comæ porrigunt, & stellas prætermeant: quales duo ætate nostra visi sunt. Illi priores criniti, vndique etiam immoti, humiles fere sunt, & eisdem causis quibus trabes facesque constantur, & ex intemperie aëris turbidi multa secum arida humidaque terris exhalata versantis. Potest enim spiritus per angusta elisus accendere supra se positum aëra, plenum alimentis idoneis igni. Deinde propellere ex nitido, ne ex aliqua causa refluat rursus, ac remittatur: deinde iterum proximo die ac sequentibus consurgere, & eundem locum inflammare. Videmus enim ventos per complures dies ad constitutum redire. Pluviæ quoque, & alia tempestatum genera, ad præscriptum reuertuntur. Ut breuiter autem voluntatem eius exprimam, eadem fere ratione hos fieri Cometæ existimat, qua sunt ignes turbine eiekti. Hoc vnum interest, quod illi turbines ex superioribus

riori parte in terras deprimuntur: ij de terra in superiora eleuantur.

CAP. VII. ADVERSUS hæc multa dicuntur. Primum si ventus in causa esset, nunquam cometes sine vento appareret. Nunc autem & quietissimo aere appareret. Deinde si vento fieret, cum vento caderet. Et si vento inciperet, cresceret vento: eoque esset ardentior, quo ille incitator. His accedit illud quoque. Ventus multas aeris partes impellit, Cometes in vno loco appareret: ventus in sublime non peruenit, Cometæ autem visuntur supra quam ventis ire licet. Transit deinde illos, quos ait certiores habere stellarum speciem, qui & procedunt, & signa prætereunt. Hos ait ex iisdem causis fieri, quibus illos quos dixit humiliores. Hoc tantum interesse, quod terrarum exhalationes multa secum arida ferentes, celsiorem petant partem, & in editiora cœli aquilone pellantur. Deinde si illos aquilo propelleret, ad meridiem semper agerentur, quo ventus hic nititur. Atqui variè concurrunt, alij in ortum, alij in occasum, omnes in flexum: quod iter non daret ventus. Deinde si aquilonis illos impetus à terris in altum leuaret, aliis ventis non orientur Cometæ, atqui oriuntur.

CAP. VIII. ILLAM nunc rationem eius (vtraque enim vitur) refellamus. Quicquid humidi aridique terra effluit, cum in vnum coit, ipsa discordia corporum, spiritum versat in Turbinem. Tunc illa vis venti circumeuntis quicquid intra se comprehendit, cursu suo accendit, & leuat in altum: ac tam diu manet splendor ignis expressi, quam diu alimenta sufficiunt: quibus desinentibus, & ipse subsidit. Qui hoc dicit, non notat qualis sit turbinum cursus, & qualis Cometarum. Illorum rapidus ac violentus, & ipsis ventis citator est: Cometarum lenis, & quod per diem & noctem quantum transierit, abscondat. Deinde turbinum motus vagus est & disiectus, & (vt Sallustij vtar verbis) verticosus: Cometarum autem compositus, & destinatum iter carpens. Num quis nostrum crederet, aut lunam, aut quinque sidera rapi vento, aut turbine rotari? Non, vt puto. Quare? quia non est illis perturbatus & impotens cursus. Ad Cometas idem transferamus. Non confusè nec tumultuosè eunt, vt aliquis credat illos causis tur-

tulentis & inconstantibus pelli: deinde etiam si vertices isti comprehendere terrena humidaque, & ex humili in a cum exprimere possent: non tamen supra lunam effertur. Omnis illis vsque in nubilum vis est. Cometas autem in mixtos stellis videmus per superiora labentes. Ergo verisimile non est in tantum spatium perseuerare turbinem: qui quo maior est, maturius corrumpitur.

CAP. IX. VTRVMLIBET itaq; eligit: aut vis leuis tā alte peruenire non poterit, aut magna & concitata citius ipsa se frangat. Præterea humiliores illi Cometæ ob hoc (vt putant) non exeunt altius, quia plus terreni habent. Grauitas illos sua in proximo tenet. Atque necesse est his Cometis diuturnioribus & celsioribus plenior materia sit. Neque enim diutius apparerent, nisi maioribus nutrimentis sustinerentur. Dicebam modo, non posse diu verticem permanere, nec supra lunam, aut vsque in stellarum locum crescere. Nempè efficit turbinem, plurimorum ventorum inter ipsos luctatio. Hæc diu non potest esse. Nam cum vagus & incertus spiritus conuolutatus est, nouissimè vni vis omnium cedit. Nulla autem tempestas magna perdurat. Procellæ quanto plus habent vitium, tanto minus temporis. Venti cum ad summum venerunt, remittuntur omni violentia. Necesse est ista concitatione in exitum sui tendant. Nemo itaque turbinem toto die vidit, ne hora quidem. Mira velocitas eius, & mira breuitas est. Præterea violentius celeriusque in terra, circaque eam voluitur: quo celsior, eo solutior laxiorque est, & ob hoc diffunditur. Adice nunc, quod etiam si in summum pertenderet, vbi sideribus iter est, vtique ab eo motu, qui vniuersum trahit solueretur. Quid enim est illa conuersione mundi citatius? hac omnium ventorum in vnum coniecta vis dissiparetur, & terræ solida fortisque compages, nedum particula aeris torti.

CAP. X PRÆTEREA in alto manere non potest ignis turbine illatus, nisi ipse quoque permaneret turbo. Quid potro tam incredibile est quam in turbine longior mora? Vtique motus motu contratio vincitur: habet enim suam locus ille vertiginem, quæ rapit cælum,

Sideraque alta trahit, celerique volamine torquet.

Et vt des eis aliquam aduocationem, quod fieri nullo modo po-

do potest: quid de his Cometis dicetur, qui senis mensibus apparuerunt? Deinde duo debent esse motus eodem loco, alter ille diuinus & assiduus, suum sine intermissione peragens opus: alter nouus & recens, & turbine illatus. Necessesse est ergo alter alteri impedimento sit. Atqui lunaris illa orbitas, ceterorumque supra lunam meantium motus, irreuocabilis est: nec hæsitat vsquam, nec resistit, nec dat vllam nobis suspensionem obiectæ sibi moræ. Fidem non habet, turbine violentissimum & perturbatissimum tempestatis genus, in medios siderum ordines peruenire & inter disposita ac tranquilla versari. Credamus ignem circumactæ turbine accendi, & hunc expulsum in sublime, præbere nobis opinionem speciemque sideris longi. At puto tale esse debet, quale est id quod ignem efficit. Turbinis autem rotunda facies est. In eodem enim vestigio versatur, & in columna modo circumagentis se voluitur. Ergo ignem quoque qui inclusus est, similem esse illi oportet. Atqui longus est, & discus, minimeque similis in orbem coactæ.

CAP. XI. EPIGENEM relinquamus, & aliorum opiniones persequamur. Quas antequam exponere incipiam, illud in primis præsumendum est, Cometæ non in vna parte cæli aspici, non in signifero tantum orbe, sed tam in ortu quàm in occasu, frequentissimè tamen circa Septentrionem. Forma eis non est vna. Quamuis enim Græci discrimina fecerint, eorum quibus in morem barbæ flamma dependet, & eorum qui vndique circa se velut comam spargunt, & eorum quibus fusus quidem est ignis, sed in verticem tendens: tamen omnes isti eiusdem notæ sunt, Cometæque rectè dicuntur. Quorum cum post longum tempus appareant formæ, inter se eos comparare difficile est. Illo ipso tempore, quo apparent, inter spectantes de habitu illorum non conuenit: sed prout cuique acrior acies aut hebetior, ita dici aut lucidiorera esse aut rubicundiorera, & crines aut in interiora diductos, aut in latera diuisos. Sed siue sint aliquæ differentiæ illorum, siue non sint, eadem sunt ratione necesse est Cometæ. Illud vnum constare debet, præter solitum aspici nouam sideris faciem, circa se dissipatum ignem trahentis. Quibusdam antiquorum hæc placet ratio, cum ex stellis errantibus, altera

se alteri applicuit, cōfuso in vnum duarum lumine, faciem longioris sideris reddi. Nec hoc tantum euenit cum stella stellam attingit, sed etiam cum appropinquauit. Intervallum enim, quod inter duas est, illustratur ab utraque, inflammaturque, & longum ignem efficit.

CAP. XII. His illud respondebimus, certum esse numerum stellarum mobilium. Solere autem eodem tempore & has apparere, & Cometen. Ex quo manifestum fit, non illarum coitu fieri Cometen, sed proprium & sui iuris esse. Etiamnum frequenter stella sub altioris stellæ vestigium venit. Et Saturnus aliquando supra Iouem est, & Mars Venetem aut Mercurium recta linea despicit. Nec tamen propter hunc cursum, cum alter alterum subit, Cometes fit: alioquin annis omnibus fieret. Omnibus enim aliqua stellæ in eodem signo simul sunt. Si Cometam faceret stella stellæ superueniens, momento esse desineret. Summa enim velocitas transuentium est. Ideo omnis siderum defectio breuis est: quia cito illas idem cursus, qui admouerat, abstrahit. Videmus solem & lunam intra exiguum tempus cum obscurari cœperit, liberari. Quanto celerior debet fieri in stellis congressio, tanto minoribus? Atqui Cometa senis mensibus manent: quod non accideret, si duarum stellarum conuentu gignerentur. Illæ enim diu coherere non possunt, & necesse est illas lex celeritatis separet. Præterea ista nobis vicina videntur, ceterum intervallis ingentibus dissident. Quomodo ergo potest altera stella vsq; ad alteram stellam ignem mittere, ita vt utraq; iuncta videatur, cum sint ingenti regione diductæ? Stellarum, inquit, duarum lumē miscetur, & præbet vnius speciem. Nempe sic, quemadmodū rubicunda fit hubes solis incursu, quemadmodum vespertina aut matutina flauescunt, quemadmodum alterne arcus solis visitur. Hæc omnia primum magna vi efficiuntur. Sol enim est, qui ista succendit. Stellarum non est eadem potentia. Deinde nihil horum, nisi infra lunam in terrarum vicinia nascitur. Superiora pura & sincera sunt, & coloris sui semper. Præterea si quid tale accideret, non haberet moram, sed exstingueretur cito: sicut coronæ, quæ solem lunamve cingunt, & intra breuissimum spatium exolescunt. Nec arcus quidem diu perseverat. Si quid esset tale, à quo medium inter duas stellas spatium confunderetur,

tetur, æquè cito dilaberetur. Vtique non in tantum maneret, quantum morari Cometæ solent. Stellis intra signiferum cursus est, hunc gyrum premunt: at Cometæ vbique cernuntur. Non magis certum est illis tempus quo appareant, quam locus vllus, vltra quem non exeant.

CAP. XIII. ADVERSVS hoc ab Artemidoto illa dicuntur, non has tantum stellas quinque discurrere, sed solas obseruatas esse. Ceterum innumerabiles ferri per occultum, aut propter obscuritatem luminis nobis ignotas, aut propter circulorum positionem talem, vt tunc demum, cum ad extremam eorum venere visantur. Ergo intercurrunt quædam stellæ, vt ait, nobis nouæ, quæ lumen suum cum stantibus misceant, & maiorem quam stellis mos est porrigant ignem. hoc ex his quæ mentiur, leuissimum est: tota eius narratio mundi, mendacium impudens est. Nam si illi credimus, summa cœli ora solidissima est, in modum tecti durata, & alti crassique corporis, quod atomi congestæ coæternatæque fecerunt. Fluic proxima superficies est ignea, ita compacta, vt solui vitarique non possit. Habet tamen spiramenta quædam, & quasi fenestras, per quas ex parte exteriori mundi insistant ignes, non tam magni, vt interiora conturbent. Rursus ex mundo in exteriora labuntur. Itaque hæc quæ præter consuetudinem apparent, influxerunt ex illa vtraque mundi iacente materia. Soluere ista quid aliud est quam manum exercere, & in ventum factare brachia?

CAP. XIV. VELIM tamen mihi dicat iste, qui mundo tam firma lacunaria imposuit, quid sit quate credamus illi tantam esse crassitudinem cœli. Quid fuit quod illo tam solida corpora adduceret, & ibi detineret. Deinde quod tantæ crassitudinis est, necesse est & magni ponderis sit. Quomodo ergo in summo manent grauiæ? Quomodo illa moles non descendit, & se onere suo frangit? Fieri enim non potest, vt tanta vis ponderis, quantum ille sustinuit, pendeat, & leuibus innixa sit. Nec illud quidem potest dici, extrinsecus aliqua esse retinacula, quibus cadere prohibeatur. nec rursus de medio aliquid esse oppositi, quod imminens corpus excipiat ac fulciat. Illud etiam nemo dicere audebit, mundum ferri per immensum, & cadere quidem, sed non apparere an cadat,

quia præcipitatio eius æterna est, nihil habens nouissimum in quod incurrat. Hoc quidem de terra dixerunt, cum rationem nullam inuenirent, propter quam pondus in ære staret. Fertur, inquit, semper: sed non apparet, an cadat, quia infinitum est in quod cadit. Quid est deinde quo probes, non quinque tantum stellas moueri, sed multas esse, & in multis mundi regionibus? Aut si hoc sine ullo probabili argumento licet respondere, quid est quare non aliquis aut omnes stellas moueri, aut nullam dicat? Præterea nihil te adiuvat ista stellarum passim euntium turba. Nam quo plures fuerint, sapius in alias incident: rari autem Cometæ, & ob hoc mirabiles sunt. Quid, quod testimonium dicit contra te omnis ætas, quæ tantum stellarum exortus & annotauit, & posteris tradidit?

CAP. XV. POST mortem Demetrii Syriæ regis, cuius Demetrius & Antiochus liberi fuere, paulo ante Achaicum bellum Cometæ effulsit, non minor sole. Primo igneus ac rubicundus orbis fuit, clarumque lumen emittens, quanto uinceret noctem. Deinde paulatim magnitudo eius districta est, & euauit claritas. Nouissime autem totus intercidit. Quot ergo coire stellas oportet ut tantum corpus efficiant? Mille in unum licet congreges, nunquam hunc ambitum solis æquabunt. Attalo regnante, initio Cometæ apparuit modicus. deinde sustulit se diffuditque, & usque in æquinoctium aëlem circulum uenit, ita ut illam plagam cœli, cui lactea nomen est, in immensum extentus æquaret. Quot ergo conuenisse debent erraticæ, ut tam longum cœli tractum occuparent igne continuo?

CAP. XVI. CONTRA argumentum dictum est: contra testes dicendum est, Nec magna molitione detrahenda est auctoritas Ephoro: historicus est. Quidam incredibulum relictæ commendationem parant, & lectorem aliud acturum, si per quotidiana duceretur, miraculo excitant. Quidam creduli, quidam negligentes sunt: quibusdam mendacium obrepit, quibusdam placet. Illi non cuitant, hi appetunt. Et in hoc commune de tota natione: quæ approbare opus suum, & fieri populare non putat posse, nisi illud mendacium aspersit, Ephorus uero non religiosus

simæ fidei, sæpe decipitur, sæpe decipit. Sicut hic Cometen, qui omnium mortalium oculis custoditus est, qui ingentis rei traxit euentus, cum Helicæ & Burin ortu suo merfit, ait illum discessisse in duas stellas: quod præter illum nemo tradidit. Quis enim posset obseruare illud momentum, quo Cometes solutus & in duas partes redactus est? Quomodo autem si est qui viderit Cometen in duas dirimi, nemo vidit fieri ex duabus? Quare autem non adiecit, in quas stellas diuisus sit, cum aliqua ex quinque stellis esse debuerit?

CAP. XVII. APOLLONIVS Myndius in diuersa opinione est. Ait enim, Cometen non vnum ex multis erraticis effici, sed multos Cometas erraticos esse. Non est, inquit, species falsa, nec duarum stellarum confinio ignis extensus: sed & proprium sidus Cometes est, sicut solis aut lunæ. Talis illis forma est non in rotundum restricta, sed procerior, & in longum producta. Ceterum non est illi palam cursus: altiora mundi secat: & tunc demum apparet, cum in imum cursus sui venit. Nec est quod putemus eundem visum esse sub Claudio, quem sub Augusto vidimus: nec hunc qui sub Nerone Cæsare apparuit & Cometes detraxit infamiam, illi similem fuisse qui post necem diui Iulij, ludis Veneris genitricis circa vndecimam horam diei emerfit. Multi variique sunt, dispares magnitudine, dissimiles colore: aliis rubor est sine vlla luce: aliis candor, & purum liquidumque lumen: aliis flamma, & hæc non fixera, nec tenuis, sed multum circa se voluens fumidi ardoris. Creventi quidam minaces, qui omen post se futuri sanguinis ferunt hi minuunt augentque lumen suum, quemadmodum alia sidera: quæ clariora, cum descendere sunt, maioraque ex loco propiore videntur: minora cum redeunt, & obscuriora, quia abducunt se longius.

CAP. XVIII. ADVERSUS hoc protinus responderetur, non idem accidere in Comets quod in cæteris. Comete enim quo primum die apparuerint, maximi sunt. Atqui deberent crescere, quo propius accederent. Nunc autem manet illis prima facies, donec incipiant extinguui. Deinde quod aduersus priores, etiam aduersus hunc dicitur. Si esset Cometes essetque sidus, intra signiferi terminos moueretur, intra quod omne sidus cursus suo

colligit. Nunquam apparet stella per stellam. Acies nostra non potest per medium sidus exire, ut per illud superiora prospiciat. Per Cometen autem non aliter quam per nubem vteriora cernuntur: ex quo apparet, illum non esse sidus, sed leuem ignem ac tumultuarium.

CAP. XIX. ZENON noster in illa sententia est: congruere indicat stellas, & radios inter se committere: hac societate luminis existere imaginem stellæ longioris. Ergo quidam nullos esse cometas existimant, sed species illorum per repercussionem vicinorum siderum, aut per conjunctionem coherentium reddi. Quidam aiunt esse quidem, sed habere cursus suos, & post certa lustra in conspectum mortalium exire. Quidam esse quidem, sed non quibus sidetur nomen imponas: quia dilabuntur, nec diu durant, & exigui temporis mora dissipantur.

CAP. XX. In hac sententia sunt plerique nostrorum: nec id putant veritati repugnare. Videmus enim, in sublimi varia ignium concipi genera, & modo cœlū ardere, modo

Longos à tergo flammarum albescere tractus,

modo faces cum igne vasto rapi: ipsa enim fulmina, etsi velocitate mira, simul & perfringunt aciem, & relinquunt ignes suos, aëris attriti, & impetu inter se maiore collisi. Ideo ne resistunt quidem, sed expressi fluunt, & protinus pereunt. Alij vero ignes diu manent: nec ante discedunt, quam consumptum est omne, quo pascebantur, alimentum. Hoc loco sunt illa à Posidonio scripta miracula, columnæ, clypeique fragantes, aliæque insigni nouitate flammæ: quæ non aduertent animos si ex consuetudine & lege decurrerent. Ad hæc stupent omnes, & repentinum ignem ex alto efferunt, siue emicuit aliquid & fugit, siue compresso aëre & in ardorem coacto, loco miraculi stetit. Quid ergo? Non aliquando lacuna cedentis retro ætheris patuit, & vastum in concauo lumen? Exclamare posles, Quid est hoc?

medium video discedere cœlum,

Pallensæque polo stellas.

quæ aliquando non expectata nocte fulserunt, & per medium eruperunt diem. Sed alia huius ratio est, quæ alieno tempore apparent, quas esse, etiam cum laterent, constat. Multos Cometas non videmus, quod obscuro-

ran-

rantur radiis solis: quo deficiente quendam Cometen apparuisse, quem sol vicinè obtexerat, Posidonius tradit. Sæpe autem cum occidit sol, sparsi ignes non procul ab eo videntur. Videlicet ipsa stella sole perfunditur, & ideo aspicere non potest. Cometæ autem radios solis effugiunt.

CAP. XXI. PLACET ergo nostris, Cometæ, sicut faces, sicut tubas, irabesque, & alia ostenta cœli, denso aëre creari. Ideo circa Septentrionem frequentissimè apparent: quia illic plurimum est aëris pigri. Quare ergo non stat Cometes, sed procedit? dicam. Ignium modo alimentum suum sequitur. Quamuis enim illi ad superiora nisus est: tamen deficiente materie retroiens ipse descendit, in aëra quoque, si dextram lævamque premit partem. Nulla enim illa via est: sed quæ illum vena pabuli sui duxit, illo repit, nec ut stella procedit, sed ut ignis pascitur. Quare ergo per longum tempus apparet, & non cito extinguitur? Sex enim mensibus hic quem nos Neronis principatu lætissimo videmus, spectandum se præbuit, in diversum illi Claudiano circumactus. Ille enim, à Septentrione in verticem surgens. Orientem petiit semper, obscurior: hic, ab eadem parte cepit, sed in occidentem tendens, ad meridiem flexit, & ibi se subduxit oculis. Videlicet ille humidiora habuit, & aptiora ignibus, quæ profectus est: huic rursus vberior fuit & plenior regio. Hæc itaque descendunt, inuitante materia, non itinere. Quod apparet duobus, quos spectauimus, fuisse diuersum: cum hic in dextrum motus sit, ille in sinistrum. Omnibus autem stellis in eandem partem cursus est, id est, contrarius mundo. Hic enim ab ortu voluitur in occasum, illæ ab occasu in ortum eunt. Et ob hoc duplex his motus est: ille quo eunt, & hic quo auferuntur.

CAP. XXII. Ego nostris non assentior. Non enim existimo Cometen subita reum ignem, sed inter æterna opera naturæ. Primum quæcumque aër creat, breuia sunt. Nascentur enim in re fugaci & mutabili. Quomodo potest enim in aëre aliquid idem diu permanere, cum ipse aër nunquam idem maneat? fuit semper, & breuis illi quies est. Ita exiguum momentum in alium, quam in quo fuerat, statim vertitur. Nunc pluuus, nunc serenus, nunc inter vitruque varius: nubelque illi familiarissimæ, in quas

coit, & ex quibus soluitur, modo congregantur, modo digeruntur, nunquam immotæ iacent. Fieri non potest, ut ignis certus in corpore vago sedeat, & ita pertinaciter hæreat, quam quem natura, ne vnquam excuteretur, aptauit. Deinde si alimento suo hæretet, semper descenderet. Eo enim crassior aër est, quo terris propior: nunquam Cometes in immum vsque demittitur, neque appropinquat solo. Et iamnum ignis aut ita quod illum natura sua ducit, id est sursum: aut eo quo trahit materia, cui adhæsit & quam depascitur.

CAP. XXIII. NULLIS ignibus ordinariis & celestibus iter flexum est. Sideris proprium est, ducere orbem. Atqui hoc an Cometae alij fecerint, nescio: duo nostra ætate fecerunt. Deinde omne quod causa temporalis accendit, cito intercidit. Sic faces ardent, dum transeunt: sic fulmina in vnum valent ictum: sic quæ transuersæ dicuntur stellæ & cadentes præteruolant & secant aëra. Nullis ignibus nisi in suo mora est. Illis dico diuinis, quos habet mundus æternos: quia partes eius sunt, & opera. Hi autem aliquid agunt, & vadunt, & tenorem suum seruant, patescunt sunt. Nam æternis diebus maiores minorese fierent, si ignis esset collecticius, & ex aliqua causa repentinus. Minor enim esset ac maior prout plenius aleretur, aut malignius. Dicebam modo, nihil diurnum esse quod exarsit aëris vitio, nunc amplius adiicio; Morari ac stare nullo modo potest. Nam & fax & fulmen & stella transcurrens & quisquis alius est ignis aëre expressus in fuga est: nec apparet, nisi dum cadit. Cometes habet suam sedem: & ideo non cito expellitur, sed emetitur spacium suum, nec extinguitur, sed excedit. Si erratica, inquit, stella esset, in signifero esset. Quis vnuta stellis limitem ponit? Quis in angustum diuina compellit? Nempe hæc ipsa sidera, quæ sola moueri credis, alios & alios circulos habent. Quare ergo non aliqua sint, quæ in proprium iter & ab istis remotum secesserint? Quid est quare in aliqua parte cælum peruium non sit? Quod si iudicas, non posse vllam stellam nisi signiferam attingere: Cometes potest sic latum habere circulum, ut in hunc tamen parte aliqua sui incidat: quod fieri non est necessarium, sed potest.

CAP. XXIV. VIDE ne hoc magis deceat magnitudinē mundi, ut in multa icinera diuisus sit: nec hanc vnam dederat semitam, ceteris partibus torpeat. Credis autem in hoc maximo & pulcherrimo corpore inter innumerabiles stellas quæ noctem decore vario distinguunt, quæ aer minimè vacuum & inertem esse patiuntur, quinque solas esse, quibus exercere se liceat, ceteras stare fixam & immobilem populum? Si quis hoc loco me interrogauerit: Quare ergo non quemadmodum quinque stellarum, ita harum obseruatus est cursus? Huic ego respondebō: Multa sunt quæ esse concedamus: qualia sint, ignoramus. Habere nos animū, cuius impetio & impellimur & reuocamur, omnes fatebuntur, qui tamen sic animus ille rector domini quæ nostri, non magis tibi quisquam expediet, quam ubi sit. Alius illum dicit esse spiritum, alius concentam quendam, alius vim diuinam & Dei partem, alius tenuissimū ætherem, alius incorporalem potentiam. Non dedit qui sanguinem dicat qui calorem Aëo animo non potest liqueere de ceteris rebus, ut adhuc ipse quærat.

CAP. XXV. Quid ergo miramur, Cometis, tam rarum mundi spectaculum, nondum teneri legibus certis: nec initia illorum sine seque notescere, quorum ex ingentibus interuallis recursus est? Nondum sunt anni mille quingenti, ex qua Græcia *stellæ numeros & nomina fecit*. Multæque hodie sunt gentes, quæ tantum facie nouerunt cælum, quæ nondum sciunt: cur luna deficiat, quare obumbretur. Hoc apud nos quoque nuper ratio ad certum perduxit. Veniet tempus, quo ista quæ nunc latent, in lucem dies extrahat, & longioris æui diligentia. Ad inquisitionem tantorum ætas vna non sufficit, ut tota cælo vacet. Quid, quod tam paucos annos inter studia ac vitia non æqua portione diuidimus? Itaque per successiones istas longas explicabuntur. Veniet tempus, quo posteri nostri tam aperta nos nescisse mirentur. Harum quinque stellarum quæ se ingerant nobis, quæ alio atque alio occurrentes loco curiosos nos esse cogunt, qui matutini vespertinæ quæ ortus sint, quæ stationes, quando in rectum ferantur quare agantur retro, modo cœpinus scire. Verum emergeret Iupiter, an occideret, an retrogradus esset (nam hoc illi nomen imposuere cedenti) ante paucos annos didicimus.

Inuenti sunt qui nobis dicerent: Erratis, qui vllam stellam aut suppressere cursum iudicatis, aut vertere. Non licet stare celestibus, nec auerti: prodeunt omnia: vt semel missa sunt, vadunt. Idem erit illis cursus, qui sui finis. Opus hoc æternum ireuocabiles habet motus: qui si quando constiterint, alia ex aduerso incident, quæ nunc tenor & æqualitas seruat.

CAP. XXVI. Quid est ergo, cur aliqua redire videantur? Solis occursum speciem illis tarditatis imponit, & natura viarum circulariumque sic postorum, vt certo tempore intuentes fallant. Sic naues, quamuis plenis velis eant, videntur tamen stare. Erit qui demonstrat aliquando, in quibus Cometæ partibus errēt, cur tam seducti è ceteris eant, quanti qualesque sint. Contenti simus inuentis, aliquid veritati & posteris conferant. Per stellas, inquit, vltiora non cernimus, per Cometæ aciem transmittimus. Primum si sic istud, non in ea parte sit, qua sidus ipsum est (spissi ac solidi ignis, sed quas rarus splendor excurrit, & in crines dispergitur. Per interualla ignum, non per ipsos vides. Stellas, inquit, omnes rotundæ sunt. Cometæ porrecti: ex quo apparet, stella non esse. Quis enim tibi concedet, Cometæ longos esse? Quorum natura quidem, vt ceterorum siderum, globus est, ceterum fulgor extenditur. Quemadmodum sol radios suos longè lateque dimittit, ceterum ipsi alia est forma, alia ei quod ex ipso fluit lumini: sic Cometarum corpus ipsum corrorundatur, splendor autem longior quam ceterorum siderum apparet.

CAP. XXVII. Quare? inquis. Dic tu mihi prius, quare luna dissimilimum soli lumen accipiat, cum accipiat à sole? Quare modo robeat, modo palleat? Quare liuidus illi & ater color sit, cum à conspectu solis excluditur? Dic mihi, quare omnes stellæ inter se dissimilem habeant aliquatenus faciem, diuersissimam soli. Quomodo nihil prohibet, ista sidus esse, quamuis similia non sint: ita nihil prohibet Cometæ æternos esse & sortis eiusdem cuius cetera, etiam si faciem illis non habent similem. Quid porro? mundus ipse, si consideres illum, nonne ex diuersis compositus est? Quid est quare in leone semper sol ardeat, & terras æstibus torreat? in aquario astringat hiemem, flumina gelu claudat? Et hoc tamen & illud sidus eiusdem conditionis

ditionis est, cum effectu & natura dissimile sit. Intra brevissimum tempus aries extollitur, libra tardissime emergit: & tamen hoc sidus & illud eiusdem nature est: cum illud exiguo tempore ascendat, hoc diu proferatur. Non vides, quam contraria inter se elementa sint? gravia & levia sunt, frigida & calida, humida & sicca. Tota huius mundi concordia ex discordiis constat. Negas Cometen stellam esse, quia forma eius non respondeat ad exemplar, nec sit ceteris similis. Vides enim quam simillima sit illa, quæ tricessimo anno revertitur ad locum suum, huic quæ intra annum tenuit sedem suam. Non ad unam naturam formam opus suum præstat, sed ipsa varietate se iactat. Alia maiora, alia velociora aliis facit: alia validiora, alia temperatiora: quædam autem eduxit à turba, ut singula & conspicua procederent: quædam in gregem misit. Ignorat nature potentiam, qui illi non putat aliquando licere, nisi quod sæpius facit. Cometas non frequenter ostendit, attribuit illis alium locum, alia tempora, dissimiles ceteris motos, voluit & his magnitudinem operis sui colere, quorum formosior facies est, quam ut fortuitam putes, siue amplitudinem eorum consideres, siue fulgorem, qui maior est ardentiorque quam ceteris. Facies vero habet in signe quidam & singulare, non in angustum coniecta & arctata, sed dimissa liberius, & multarum stellarum amplexa regionem.

CAP. XXVIII ARISTOTELES ait, Cometas significare tempestatem & ventorum intemperantiam atque imbrium. Quæ ergo? non iulicas sidus esse quod futura denuntiat? Non enim sic hoc tempestatum signum est, quomodo futuræ pluvie,

Scintillare oleum, & putres concrevere fungos.

aut quo modo indicium est senuari maris, si marinæ

In si coludunt fuliæ: notasque paludes

D'ferit, atque aliam supra volat ardea nubem:

sed sic, quomodo æquinoctium in calorem frigusque fluctentis anni, quomodo illa quæ Chalæi canunt, quid stellæ nascentibus triste Ierúne constituat. Hoc ut scias, ita esse, non statim Cometas ortus, ventos & pluvias minatur, ut Aristoteles ait, sed annum totum suspectum facit. Ex quo apparet, illum non ex proximo quæ in proximum

daret signa traxisse, sed habere reposita, & compressa legibus mundi. Fecit is Cometes, qui Patreulo & Vopisco consulis apparuit, quæ ab Aristotele Theophrastoque sunt prædicta. Fuerunt enim maximæ & continuæ tempestates vbique. At in Achaia Macedoniaque, vires terrarum motibus prorutæ sunt. Tarditas, inquit, illorum argumentum est: grauiores esse, multum in se habere terreni: ipsi præterea cursus: ferè enim compelluntur in cardines.

CAP. XXIX. VTRVMQVE falsum est. De priore dicam prius. Quare quæ tardius ferantur, grauias sunt? Quid ergo? Stella Saturni, quæ ex omnibus iter suum lentissimè efficit, grauis est? Atqui lenitatis argumentum habet, quod super ceteris est. Sed maiore, inquam, ambitu circuit, nec tardius it quam ceteræ, sed longius. Succurrat tibi, idem me de Cometis posse dicere, etiam si segnior illis cursus sit. Sed mendacium est ire eos tardius. Nam intra sextum mensem dimidiam cœli partem transcurrit hic proximus. Prior intra pauciores menses recepit se. Sed quia graues sunt, inferius deferuntur. Primum non deferunt, quod circumfertur. Deinde hic proximus à Septentrione motus sui initium fecit, & per occidentem in Meridiana peruenit, erigensque suum cursum oblituit. Alter ille Claudianus à Septentrione primus visus, non desit in rectum assidue celsior ferri, donec excessit. Hæc aut alios mouere ad Cometæ pertinençia, aut me Quæ an vera sint, dii sciunt, quibus est scientia veri. Nobis rimari illa & coniecturare in occulto tantum licet, nec cum fiducia inueniendi, nec sine spe.

CAP. XXX. EGREGIE Aristoteles ait, nunquam nos verecundiores esse debere, quam cum de diis agitur. Si intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri vultum submittimus, togam adducimus, si in omne argumentum modestiæ fingimur: quanto hæc magis facere debemus, cum de sideribus, de stellis, de deorum natura disputamus, ne quid temere, ne quid impudenter, aut ignorantés affirmemus, aut scientes mentiamur? Nec miremur tam tardè erui, quæ tam altè iacent. Panætio, & his qui videri volunt Cometen non esse ordinarium sidus, sed falsam sideris faciem, diligenter tractandum est,

est, an æquè omnis pars anni edendis Cometis satis apta sit: an omnis cæli regio idonea in qua creentur: an quæcunque ire, ibi etiam concipi possint: & cætera, quæ vniuersa tolluntur, cum dico illos fortuitos non esse ignes, sed interxtos mundo, quos non frequenter educit, sed in occulto mouet. Quam multa præter hos per secretum eunt, nūquam humanis oculis orientia? Neque enim omnia Deus humanis oculis nota fecit. Quoræ pars operis tanti nostris oculis committitur? Ipse qui ea tractat, qui condidit, qui totum hoc fundauit deditque circa se, maiorque est pars operis sui, ac melior, effugit oculos, cogitatione visendus est.

CAP. XXXI. MULTA præterea cognata numini summo, & vicinam sortita potentiam, obscura sunt. Aut fortasse, quod magis mireris, oculos nostros & implent & effugiunt: siue illis tanta subtilitas est, quantum consequi acies humana non possit: siue in sanctiore secessu maiestas tanta delituit, & regnum suum, id est se, regit, nec ulli aditum dat, nisi animo. Quid sit hoc, siue quo nit est, scire non possumus. Et miramur, si quos igniculos parum nouimus, cum maxima pars mundi Deus lateat? Quam multa animalia hoc primum cognouimus sæculo? & quidem multa venientis æui populus ignota nobis sciet. Multa sæculis tunc futuris cum memoria nostri exoleuerit, reseruantur. Pulchra res mundus est, nisi in illo quod quærat omnis mundus habeat. Non semel quædam sacra traduntur. Eleusis seruat quod ostendat reuisentibus. Rerum natura, sacra sua non simul tradit. Initiatos nos credimus; in vestibulo eius hæremus. Illa arcana non promiscuè nec omnibus patent: reducta & in interiore sacrario clausa sunt. Ex aliquibus aliud hæc ætas, aliud quæ post nos subibit, aspiciet. Quando ergo ista in notitiam nostram perducuntur? Tarde magna proueniunt, utique si labor cessat. Id quod vnum toto agimus animo, nondum perfecimus, ut pessimi essemus. Adhuc in processu vitia sunt. Inuenit luxuria aliquid noui, in quod insaniat. Inuenit impudicitia nouam contumeliam sibi. Inuenit deliciarum dissolutio & tabes aliquid teuerius molliusque quo pereat. Nondum satis robur omne proiecimus. Adhuc quicquid est boni moris, extingnimus leuitate & politura cor-

porum. Muliebres mundicias antecessimus, colores meretricios, matronis quidem non induendos, viri sumimus. Tenero & molli ingressu suspendimus gradum: non ambulamus, sed incedimus. Exornamus annulis digitos, in omni articulo gemma disponitur. Quotidie comminiscimur, per quæ virilitati fiat iniuria, ut tradatur, quia non potest exui. Alius genitalia excidit, alius in obscenam partem ludi fugit, & locatus ad mortem, infamiae armatur. Egenus etiam, in quo morbum suum exerceat, legit.

CAP. XXXII. MIRARIS, si nondum sapientia omne opus suum impleuit? Nondum tota se nequitia protulit. Adhuc nascitur, & huic omnes operam damus: huic oculi nostri, huic manus seruiunt. Ad sapientiam quis accedit? Quis dignam iudicat, nisi quam in transitu nouerit? Quis philosophiam aut vllum liberale respicit studium, nisi cum ludi intercalantur, cum aliquis plunius interuenit dies, quem perdere licet? Itaque tot familiae philosophorum sine successore deficiunt. Academici & veteres & minores nullum antistitem relinquerunt. Quis est qui tradat præcepta Pyrrhonis? Pythagorica illa inuidiose turbe schola, præceptorem non inuenit. Sextiorum noua & Romani roboris secta, inter initia sua, cum magno impetu cepisset, extincta est. At quanta cura laboratur, ne cuius pantomimi nomen intercidat? Stat per successores Pyladis & Batilli domus harum partium multi discipuli sunt, multiq; doctores. Priuatim vrbe tota sonat pulpitem. In hoc viti, in hoc foeminae tripudiant. Mares inter se vxoresque contendunt, vter det latus illis. Deinde sub persona, cum diu trita frons est, transitur ad ganeam: philosophiæ nulla cura est. Itaque adeo nihil inuenitur ex his quæ parum inuestigata antiqui reliquerunt, vt multa quæ inuenta erant, oblitterent. At mercurius si hoc toris membris premeremus, si in hoc iuuentus sobria incumberet, hoc maiores docerent, hoc minores addicerent, vix a se dum veniretur: in quo veritas posita est, quam nunc in summa terra & leui manu quaerimus.